

A Critical and Analytical Review of the Book ***“Material Falsity and Error in Descartes’ Meditations”***

Seyed Mostafa Shahraeini*

Sajede Firoozbakht**

Abstract

This paper presents an analytical and critical review of “Material Falsity and Error in Descartes’ Meditations” by Cecilia Wee (2006), a study devoted to one of the most intricate and overlooked issues in Cartesian philosophy—the notion of material falsity. The book distinguishes between “static” and “dynamic” interpretations of materially false ideas, arguing that Descartes’s understanding of material falsity evolves throughout the Meditations in accordance with his epistemological progress. While Wee’s “dynamic interpretation” is innovative in emphasizing the transformative process of Descartes’s inquiry, it raises significant philosophical challenges. The findings suggest that although Wee’s approach revitalizes the discussion of material falsity and highlights the evolving nature of Descartes’s thought, it remains conceptually ambiguous concerning the representational mechanism of materially false ideas and their relation to truth and epistemic agency.

Keywords: Descartes’ Epistemology, Representation, Truth, Material Falsity, Human Error, The Judgment, The Will.

* Professor of Philosophy, Institute for Humanities and Cultural Studies, Tehran, Iran (Corresponding Author), m-shahraeini@ihcs.ac.ir

** PhD in Philosophy, University of Tabriz, Tabriz, Iran, sajede8897869@gmail.com

Date received: 05/04/2025, Date of acceptance: 27/07/2025

Extend Abstract

The concept of material falsity in Descartes's philosophy represents one of the most intricate yet foundational topics in early modern epistemology. Although mentioned briefly in the "Third Meditation, it raises profound questions about the relationship between perception, representation, truth, and cognitive agency. Despite its central importance, the notion has rarely been explored in isolation. *Material Falsity and Error in Descartes' Meditations* by Cecilia Wee (2006) constitutes the first systematic monograph devoted to this issue. The book examines how Descartes distinguishes material falsity—a kind of error occurring at the level of ideas—from formal falsity, which belongs to the level of judgment. According to Descartes, the human mind may form sensory ideas that represent what does not in fact exist, such as the perception of cold as a positive quality rather than the absence of heat. This seemingly minor point becomes a window into the larger structure of Cartesian epistemology. Wee's interpretation is built upon two contrasting hermeneutic models: the static and the dynamic interpretations of materially false ideas. The static model, defended by classical commentators such as Margaret Wilson, Alanen, and Normore, treats material falsity as a fixed notion defined once and for all in "the Third Meditation. By contrast, Wee's dynamic interpretation argues that Descartes's understanding of material falsity evolves throughout "the Six Meditations, in parallel with the progressive unfolding of his epistemological and metaphysical insights. In her view, material falsity is not merely a local problem about sensory error but a conceptual thread that connects Descartes's theory of perception, his metaphysical proofs of God, and even his moral reflections on the relation between finite human will and divine perfection. The originality of Wee's reading lies in emphasizing this developmental dimension of Descartes's philosophy. She contends that Descartes continually reconstructs his key concepts rather than employing them statically. Thus, the meaning of material falsity changes in accordance with the thinker's own progression from doubt to knowledge, from epistemology to metaphysics, and ultimately to ethics. In this sense, the *Meditations* themselves represent a process of conceptual transformation rather than a mere sequence of arguments. In developing her case, Wee turns to late Scholastic sources, particularly Suárez's *Disputationes Metaphysicae*, in order to trace the historical roots of the notion. She argues that Descartes adopted the term material falsity from the Scholastic tradition but radically reinterpreted it within a new metaphysical framework. Whereas Suárez defined material falsity as a lack of correspondence

between a representation and its object, Descartes redefines it as a failure in the representational function of an idea—a breakdown in how an idea presents its supposed object to the mind. This shift reflects Descartes’s broader move from Aristotelian ontology to a representational epistemology centered on the thinking subject. While Wee’s reconstruction is conceptually rich and historically informed, it faces several philosophical difficulties. First, her extension of material falsity beyond the “Third Meditation”—to encompass metaphysical and ethical dimensions—appears to overreach the textual evidence. Descartes himself confines the analysis of materially false ideas to the stage of epistemological reflection, where the focus remains on the nature of sensory representation rather than on divine justice or human morality. Second, Wee’s treatment sometimes blurs the distinction between ideas and judgments. For Descartes, falsity properly belongs to the act of judgment, not to the mere presence of ideas in the intellect. Ideas may serve as the matter of error, but they are not themselves false or true except in this derivative sense. Consequently, the dynamic interpretation, while illuminating the continuity of Descartes’s thought, introduces a conceptual ambiguity by treating material falsity as both epistemic and moral in nature. Nevertheless, Wee’s work succeeds in repositioning the problem of material falsity at the center of Cartesian studies. Her analysis shows that without understanding this notion, one cannot fully grasp how Descartes connects error, will, and understanding in his theory of knowledge. The idea of material falsity functions as a revealing mirror of the human mind’s finitude: it marks the boundary where finite cognitive capacity encounters the infinite perfection of God. In this sense, error becomes not merely a defect but a moment of philosophical revelation—an indication of the tension between finite and infinite understanding that underlies the entire Cartesian project. From a methodological standpoint, Wee’s book stands out for combining conceptual analysis with historical reconstruction. She situates Descartes within the intellectual continuum linking the late Scholastics to the early modern rationalists, highlighting the transformation of metaphysical language in the transition from theological to epistemological frameworks. However, some methodological inconsistencies remain. In several chapters, especially the later ones, Wee’s discussion tends to shift from analytical exposition to textual commentary, resulting in occasional repetition and a lack of systematic closure. The book would benefit from a final integrative chapter summarizing its philosophical implications—a point noted by reviewers such as Raffaella De Rosa. Despite these shortcomings, the dynamic interpretation

proposed by Wee offers valuable hermeneutic insights. It reminds readers that Descartes's *Meditations* should be read not as a static system of theses but as a living process of intellectual self-formation. Through this lens, material falsity is redefined as a philosophical moment of limitation and transcendence: the human mind, striving toward truth, confronts the boundaries of its own representational power and thereby recognizes its dependence on the divine source of truth. The present article undertakes a detailed critical evaluation of Wee's work. It analyzes the logical coherence of her dynamic model, its textual foundations in the *Meditations*, and its relation to both Cartesian and Scholastic traditions. By combining conceptual analysis with comparative study, the paper aims to assess whether the dynamic interpretation truly clarifies or instead complicates the understanding of material falsity in Descartes. The findings indicate that although Wee's approach is historically and hermeneutically persuasive, it requires further philosophical precision to avoid conflating epistemological and theological levels of analysis. In conclusion, *Material Falsity and Error in Descartes' Meditations* represents a significant contribution to the field of Cartesian scholarship. It reopens a neglected question and encourages renewed reflection on the interplay between truth, representation, and human error. Even if not entirely free from conceptual tension, Wee's interpretation serves as an inspiring framework for rethinking the dynamics of cognition and the moral dimension of error within rationalist philosophy. From this perspective, material falsity is no longer a marginal notion but a key to understanding Descartes's vision of the mind as both finite and self-transcending—a being whose very errors disclose its orientation toward truth.

Bibliography

- Alanen, L. (1994). "Sensory Ideas, Objective Reality and Material Falsity." In *Descartes* (ed. J. Cottingham), 229–250.
- De Rosa, R. (2008). "Material Falsity and Error in Descartes' *Meditations* (Review)." *Journal of the History of Philosophy*, 46(4).
- Descartes, R. (1964–1976). *Oeuvres de Descartes*, ed. C. Adam & P. Tannery. Paris: Vrin/CNRS.
- Descartes, R. (1984–1985). *The Philosophical Writings of Descartes*, vols. 1–2. Cambridge University Press.
- Guérout, M. (1953). *Descartes selon l'ordre des raisons*. Paris: Aubier.
- Hatfield, G. (2014). *Routledge Philosophy Guidebook to Descartes and the Meditations*. London and New York.

153 Abstract

Suárez, F. (1965) *Disputationes Metaphysicae*, Georg Olms: Hildesheim 1965 (2 Vols.)
(abbreviated as DM).

Secada, J. (2000). *Cartesian Metaphysics: The Late Scholastic Origins of Modern Philosophy*.
Cambridge University Press.

نقد و تحلیل کتاب Material Falsity and Error in Descartes' Meditations (کذب مادی و خطا در تأملات دکارت)

سید مصطفی شهرآیینی*

ساجده فیروزبخت**

چکیده

این مقاله به نقد و ارزیابی تحلیلی کتاب کذب مادی و خطا در تأملات دکارت نوشته‌ی سیسیلیا وی (۲۰۰۶) می‌پردازد؛ اثری که به یکی از مباحث پیچیده و مهم در فلسفه دکارت یعنی مفهوم «کذب مادی» اختصاص دارد. نویسنده با تمایزگذاری میان دو تفسیر «ایستا» و «پویا» از تصورات کاذب مادی، بر آن است که معنای کذب مادی در تأملات دکارت تابعی از مراتب معرفت‌شناختی اوست که در جریان تأملات شش‌گانه دگرگون می‌شود. مقاله‌ی حاضر، ضمن معرفی ساختار، هدف و روش کتاب، می‌کوشد با رویکردی تحلیلی نشان دهد که تفسیر وی، علی‌رغم نوآوری در تأکید بر پویایی فهم دکارت از تصورات کاذب، در برخی موارد از انسجام فلسفی کافی برخوردار نیست. تحلیل انتقادی یافته‌های این نقد نشان می‌دهد که اثر سیسیلیا وی، هرچند در بازخوانی سیر تحول اندیشه دکارت سهمی مهم دارد، اما در توضیح سازوکار بازنمایی تصورات کاذب و نسبت آن با صدق و فاعلیت معرفتی دچار ابهام است. بر این اساس، می‌توان گفت کتاب مزبور بیش از آن‌که تبیینی نظام‌مند از نظریه کذب مادی ارائه دهد، افقی تازه برای بازاندیشی در پیوند میان صدق، بازنمایی و اراده در فلسفه دکارت می‌گشاید.

* استاد فلسفه، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ایران (نویسنده مسئول)،
m-shahraeini@ihcs.ac.ir

** دکتری فلسفه، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران، sajede8897869@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۱/۱۶، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۵/۰۵

کلیدواژه‌ها: معرفت‌شناسی دکارت، بازنمایی، صدق، کذب مادی، خطای انسانی، قوه فاعله، قوه اراده.

۱. مقدمه

مسئله‌ی کذب مادی (*Material Falsity*) یکی از دشوارترین و در عین حال بنیادی‌ترین مباحث در تأملات در فلسفه اولی دکارت است؛ مفهومی که از قرن هفدهم تا امروز موضوع مناقشه‌ی مفسران بسیاری بوده است. این مفهوم ناظر به نوعی «نقص در بازنمایی» است که در سطح تصورات رخ می‌دهد، نه در سطح احکام؛ بدین معنا که ذهن انسانی می‌تواند تصوراتی داشته باشد که از حیث ماده، کاذب‌اند، زیرا چیزی را به مثابه موجود باز می‌نمایند که در واقع وجود ندارد. تحلیل فلسفی این ایده، ما را با پرسش‌های اساسی درباره نسبت میان ادراک، صدق، بازنمایی و فاعلیت معرفتی در اندیشه دکارت روبه‌رو می‌کند.

کتاب *کذب مادی و خطا در تأملات دکارت* اثر سیسیلیا وی از نخستین آثار مستقلی است که به‌طور متمرکز به این مسئله پرداخته است. وی با تمایز میان دو رویکرد ایستا و پویا در تفسیر مفهوم کذب مادی، تلاش می‌کند نشان دهد که دکارت در سیر تأملات شش‌گانه، تلقی خود از صدق و کذب تصورات را به تدریج دگرگون می‌سازد و این دگرگونی، نقشی کلیدی در تکوین ساختار معرفت‌شناسی و الهیات او دارد. در این چهارچوب، او تفسیر پویا را در برابر تفسیرهای کلاسیک مفسرانی چون ویلسن، نورمور، آلان و بولتن می‌نشانند که کذب مادی را مفهومی ثابت و مستقل از مراتب معرفتی می‌دانستند.

اهمیت اثر سیسیلیا وی از دو جهت است: نخست آن‌که با بازخوانی تطبیقی میان دکارت و سنت مدرسی متأخر، به‌ویژه در پیوند با آموزه‌های سوآرز درباره کذب مادی و صوری، بُعد تاریخی این مفهوم را بازیابی می‌کند؛ دوم آن‌که می‌کوشد با تفسیر پویا، قرائتی نو از رابطه‌ی صدق، فاعلیت و معرفت در تأملات ارائه دهد. با این حال، اثر یادشده از سوی برخی منتقدان، از جمله رافائلا دی‌روسا به دلیل فقدان تبیین دقیق از سازوکار تصورات کاذب مادی و نحوه‌ی بازنمایی آن‌ها، مورد نقد قرار گرفته است. در واقع، او بر این باور است که در تفسیر سیسیلیا وی در این خصوص توضیحی نمی‌آید که تصورات کاذب مادی چگونه چیزی را که نیست را بازنمایی می‌کند. در این تفاسیر هرگز به سازوکار تصورات کاذب مادی اشاره‌ای نمی‌شود و آن‌چه می‌گویند پاسخ این پرسش نیست.

مقاله‌ی حاضر در پی آن است که ضمن معرفی ساختار و محتوای کتاب سِسیلیا وی، با رویکردی تحلیلی و انتقادی، میزان توفیق او را در بازسازی مفهوم کذب مادی در نظام فلسفه‌ی دکارت ارزیابی کند. پرسش محوری این است که آیا تفسیر پویا واقعاً می‌تواند از عهده‌ی توضیح نسبت میان صدق، بازنمایی و خطا در تأملات برآید؟ یا در نهایت، خود گرفتار نوعی ابهام در سطح متافیزیکی و معرفت‌شناختی می‌شود؟ بدین سان، هدف این نقد صرفاً توصیف محتوای کتاب نیست، بلکه تحلیل استدلال‌های مؤلف، بررسی انسجام درونی دستگاه نظری او، و سنجش ارزش پژوهشی آن در حوزه‌ی دکارت‌پژوهی معاصر است.

۲. معرفی کتاب و تحلیل ساختاری اثر

کتاب *کذب مادی و خطا در تأملات دکارت* اثر سِسیلیا وی، نخستین پژوهش مستقل درباره‌ی مفهوم کذب مادی در اندیشه‌ی دکارت است. این اثر در سال ۲۰۰۶ توسط انتشارات «مطالعات انتشارات راتلج در فلسفه‌ی سده‌ی هفدهم» منتشر شد؛ مجموعه‌ای که هدف آن بازخوانی تحلیلی فلسفه‌های کلاسیک مدرن با رویکردی میان‌تاریخی و تحلیلی است. از منظر جایگاه پژوهشی، کتاب وی در امتداد سنتی قرار می‌گیرد که از شارحان بزرگ دکارت چون گرو، سکادا و ویلسن تا نسل جدید دکارت‌پژوهان مانند آلان و شاپیرو امتداد یافته است.

کتاب در شش فصل تنظیم شده است و ساختار آن با نظامی روشن مند از سطح مفهومی تا سطح مابعدالطبیعی و اخلاقی پیش می‌رود. وی در فصل نخست، با عنوان «درآمدی بر تصورات کاذب مادی دکارت» مسئله را از دل تأمل سوم بیرون می‌کشد و نشان می‌دهد که چگونه دکارت با طرح امکان وجود «تصورات کاذب از حیث ماده» زمینه‌ی نظریه‌ی خطا و صدق را پی می‌ریزد. در فصل دوم، او به مرور تفسیرهای «ایستا از کذب مادی» می‌پردازد و بر این نکته تأکید می‌کند که مفسرانی چون ویلسن، ولز، بولتن و نورمور، معیار تعیین‌کننده‌ی کذب مادی تصورات را در تمام طول تأملات شش‌گانه در کتاب تأملات ثابت دانسته و تغییر موضع معرفتی دکارت در طول تأملات دکارت را نادیده می‌گیرند. در فصل سوم، وی این موضع را برنتابیده و تفسیر بدیل خود، یعنی تفسیر پویا را مطرح می‌کند و نشان می‌دهد که مراتب کذب مادی در جریان تأملات، به تناسب تغییرات معرفتی دکارت تحول می‌یابد (Wee, 2006: 1-3, 15, 23).

از فصل چهارم به بعد، سِسیلیا وی با عبور از سطح معرفت‌شناختی به قلمرو مابعدالطبیعه و اخلاق، پیوند مفهوم کذب مادی را با براهین اثبات خدا، نظریه‌ی نقص و کمال، و نسبت

میان فاعلیت انسانی و عدل الهی می‌کاود (Ibid: 2, 88, 113- 126). در فصل پنجم، او تلاش می‌کند تا نشان دهد که فهم درست از کذب مادی می‌تواند مبنای درک اخلاقی و انسان‌شناختی از اندیشه دکارت باشد، زیرا خطای انسان نه صرفاً ضعف معرفتی بلکه نحوه‌ای از تعامل میان قوه‌ی فاهمه‌ی متناهی و اراده‌ی نامتناهی است. وی در فصل ششم، چنین نتیجه می‌گیرد که تفسیر پویا از کذب مادی، نه فقط راهی برای فهم مسئله‌ی بازنمایی در تأملات است، بلکه می‌تواند بنیانی برای تبیین دکارت از رابطه‌ی ذهن و خداوند نیز فراهم سازد. در توضیح، باید گفت که در تفسیر پویا از کذب مادی در تصورات، صدق و کذب به نقص و کمال، و سرانجام به تناهی و عدم‌تناهی باز می‌گردد (Ibid). در «تأمل چهارم» بحث بر سر صدق و کذب صوری است که در حوزه‌ی احکام مطرح می‌شود. در این‌جا نیز همان نقص و کمال، و تناهی و عدم‌تناهی مطرح است، اما این‌بار دو طرف ناقص و کامل یا متناهی و نامتناهی در درون خود آدمی است و به قوای فاهمه و اراده باز می‌گردد. در تلاقی امر متناهی (فاهمه) و امر نامتناهی (اراده) و ناتوانی در مدیریت این رابطه است که خطا به‌وقوع می‌پیوندد. در «تأمل ششم» نیز با طرح دوباره دوگانه‌انگاری دکارتی و اثبات دوباره تمایز نفس و بدن، بستری فراهم می‌آید تا مبانی مابعدالطبیعی اخلاق دکارتی که بعدها در انفعالات نفس بدان می‌پردازد، تمهید گردد. دکارت در این تأمل نشان می‌دهد که انسان در مقام فاعل شناسای برخوردار از ذهن اندیشنده هیچ نسبتی با عالم ممتد مادی ندارد و از این حیث آن‌چه در او رخ می‌دهد، ممتاز و متمایز از قوانین حاکم بر عالم مادی ماسوای انسان است. اخلاق دکارتی ریشه در همین دوگانه‌انگاری دارد؛ به این معنا که من سیطره‌ای بر عالم بیرون ندارم، بلکه می‌توانم با مدیریت رابطه اراده و فاهمه خود از خطا بپرهیزم و به شناختی درست از عالم ماده برسیم. آن‌گاه به یاری این شناخت و علمی که بدان دست‌یافته‌ام، می‌توانم دست به دخل و تصرف در عالم ماده (شامل جماد و نبات و حیوان) بزنم و عالم را چنان‌که خود می‌خواهم بسازم و بر آن سیطره بیابم. اخلاق دکارتی جز برقراری رابطه‌ای متعادل و درست میان این دو امر متناهی و نامتناهی در آدمی نیست (AT VI 61-62; CSM I 142).

از منظر روشی، کتاب از دو جهت متمایز است: نخست، پیوند میان تحلیل مفهومی و تاریخ اندیشه، که در آن، نویسنده با بازگشت به مباحث مدرسی و ارجاع مکرر به متون سوارز، زمینه‌ی شکل‌گیری تصور کذب مادی در اندیشه‌ی دکارت را ریشه‌یابی می‌کند. دوم، تلاش برای بازسازی درونی سیر تأملات دکارت، که بر این اساس، وی معتقد است که هر تأمل،

گامی در تحول نگاه دکارت به صدق و بازنمایی است و بنابراین فهم کذب مادی نیازمند درک تدریجی از این سیر است.

این رویکرد، کتاب را از سطح یک تفسیر تاریخی به سطح یک مدل فلسفی نزدیک می‌کند؛ با این حال، همان‌گونه که در بخش نقد نشان داده خواهد شد، مشکل اصلی کتاب در این است که نویسنده، در بازنمایی نسبت میان سطح معرفتی و مابعدالطبیعی تأملات، گاه دچار نوعی جابه‌جایی سطوح می‌شود؛ بدین معنا که تحلیل معرفت‌شناسانه‌ی کذب مادی را به حوزه‌ی الهیات و اخلاق منتقل می‌کند و از این‌رو، پیوستگی منطقی مباحث تا حدی آسیب می‌بیند.

۳. نقد و ارزیابی فلسفی اثر

۱.۳ نقد محتوایی

کتاب سیسیلیا وی بدون تردید از نظر گستره‌ی تاریخی و غنای متنی اثری ارزش‌مند است؛ اما پرسش اصلی در ارزیابی آن این است که آیا تفسیر پویای وی از کذب مادی واقعاً با ساختار اندیشه‌ی دکارت سازگار است یا خیر؟ دکارت در تأمل سوم، تصورات را از حیث «صورت» و «ماده» متمایز می‌کند. او کذب صوری را وصف احکام و کذب مادی را متعلق به تصورات می‌داند. تصورات در نظر دکارت، وقتی از حیث ماده کاذب باشند، می‌توانند ماده احکام کاذب و خطا را فراهم کنند. کذب مادی، به تصوری اطلاق می‌شود که چیزی را بازمی‌نماید که در واقع وجود ندارد، آن‌چه که دکارت درباره چنین تصوراتی بیان می‌کند، این مطلب را خاطرنشان می‌سازد که چنین تصوراتی «ماده خطا» را فراهم می‌آورند، چراکه در کارکرد حکایی‌شان با شکست مواجه می‌شوند. بنابراین تصورات کاذب مادی نوعی بررسی مقدماتی از نحوه شکست تصورات در بازنمایی متعلقات‌شان محسوب می‌شوند. دکارت چنین بیان می‌کند که برخی تصورات گویی برآمده از اشیاء و متعلق به شیء هستند؛ فرض کنید که سرما واقعاً فقدان یا نبود گرماست. در این صورت، تصوری که سرما را گویی برآمده از شیء ارائه می‌کند، از حیث ماده کاذب است، چراکه سرما را گویی شیء حاضر عرضه می‌کند، در حالی که سرما در اصل، فقدان یک چیز (یعنی گرما) بوده است. به عبارت دیگر، تصور سرما تصوری کاذب است، چرا که ناموجود و فقدان را باز می‌نماید، نه موجود را. با صرف‌نظر از بیان تفصیلی جزئیات، باید گفت که دکارت در «تأمل سوم» در پی طرح و بسط آموزه‌ی کذب مادی در تصورات برآمده است. اما آرنو در «دسته‌ی چهارم اعتراضات» معتقد است که کذب مادی اساساً وجود ندارد؛ بدین جهت که واقعیت ذهنی

درون تصور، توسط آن چه که در تصور بازنمایی شده، تعیین گشته است. به عنوان مثال، تصور من از جوهر متناهی، سطح خاصی از واقعیت ذهنی در خاصیت بازنمایی خودش به عنوان واقعیتی از جوهر متناهی دارد. او این گونه مبرهن ساخته است که از آن جایی که واقعیت ذهنی درون تصور، توسط آن چه که تصور برای من ارائه نموده، تعیین شده است، لذا این واقعیت هرگز نمی‌تواند به لحاظ مادی تصوری نادرست و کاذب نگریسته شود. دکارت در پاسخ به این مدعای آرنو، چنین اذعان می‌دارد که او صرفاً به معنای صوری تصورات اشاره نموده، درحالی که از نظر او، گونه دیگری از تصورات هستند که به لحاظ مادی اتخاذ شده‌اند (At 7: 232, CSM 2:162-3). به نظر می‌رسد که فهم دیدگاه اصلی دکارت مستلزم بررسی آراء و نظرات گوناگون یا به عبارت دیگر، بررسی متون متفاوت است و صرف یک محتوا و متن نمی‌تواند گویا و روشن‌کننده رویکرد اصیل خود دکارت باشد. در واقع، با تکیه بر نظر دکارت در تأملات، هیچ‌گاه مشخص نمی‌شود که دقیقاً کذب مادی چه تعریف مشخص و واحدی دارد؟ روشن است که کذب مادی در هر تصوری مستلزم نوعی کاستی یا ناتوانی در کارکرد بازنمایی آن است، اما سوال اصلی این‌جاست که این سوءبازنمایی دقیقاً به چه نحوی است و چگونه صورت می‌گیرد؛ به عبارت دقیق‌تر، سازوکار چگونگی تفسیر این بازنمایی، بسیار کوتاه یا ناقص توصیف شده است.

سیسیلیا وی، با معرفی تفسیر پویا می‌کوشد نشان دهد که معنای کذب مادی در طول تأملات تغییر می‌کند و از سطح معرفتی صرف، به سطح مابعدالطبیعی و اخلاقی گسترش می‌یابد. این ادعا به ظاهر جذاب است، اما ممکن است در برخی گذرگاه‌ها خوانش سیسیلیا وی موجب ابهام در سطوح و مراتب سه‌گانه‌ی تأملات — معرفت‌شناسی، الهیات و انسان‌شناسی — گردد. با توجه به شک‌های مطرح‌شده در «تأمل نخست» و اثبات من‌اندیشنده در «تأمل دوم»، می‌توان گفت که دکارت در تأمل سوم، هنوز در سطح بنیان‌های شناخت است و در این مرحله نمی‌تواند از کذب مادی نتیجه‌ی الهیاتی یا اخلاقی بگیرد. به بیان دیگر، همان‌طور که ویلسن و نورمور تأکید کرده‌اند، مفهوم کذب مادی در تأمل سوم تنها به‌عنوان مقدمه‌ای برای تحلیل خطا طرح می‌شود و کارکردش معرفتی است، نه اخلاقی. وی با تلفیق این سطوح، گاه از تبیین دقیق سازوکار تصورات کاذب باز می‌ماند و آن را بیش از حد با مسئله‌ی عدل الهی و خطاهای طبیعت در تأمل چهارم پیوند می‌دهد.

با این همه، باید اذعان کرد که وی در تفسیر خود به نکته‌ای ظریف دست می‌گذارد: این‌که دکارت از ثبات معنا در مفاهیم فلسفی‌اش پرهیز دارد و اندیشه‌ی او در مسیر تأملات دگرگون

می‌شود. این نکته، اگرچه در خود دکارت تصریح نشده، اما درون‌مایه‌ی روش‌شناختی روش شک دکارتی است: پیش‌فرض‌ها و مفاهیم، در فرآیند هر تأمل، بازسازی می‌شوند. در این معنا، تفسیر پویا می‌تواند از نظر هرمنوتیکی قابل دفاع باشد، زیرا نشان می‌دهد چگونه کذب مادی در گذار از معرفت‌شناسی به مابعدالطبیعه معناهای تازه‌ای می‌گیرد. با این حال، نقد فلسفی بر وی این است که او این تحول را به‌مثابه «تغییر معنا» تلقی می‌کند، نه «تکامل روش‌شناختی»؛ و همین امر موجب می‌شود میان تفسیر او و مبانی عقل‌گرایی دکارتی فاصله ایجاد شود.

در سطح تحلیل تطبیقی، سیسیلیا وی برخلاف افرادی که ارجاع تفسیر دکارت به سوآرز را «چندان هم مفید» نمی‌دانند (Alanen 1994: 240)، به پیروی از برخی اندیشمندان ادعا می‌کند که دکارت نظریه‌ی کذب مادی را از سوآرز وام گرفته و اقتباس کرده است (Wee, 2006: 21, 40-44; Secada, 2000: 100). بررسی دقیق‌تر آثار سوآرز نشان می‌دهد که اگرچه مفهوم کذب مادی نزد او وجود دارد، اما معنا و کارکردش در دستگاه دکارتی تغییر می‌کند. سوآرز، کذب مادی را به عنوان «نقصی در مطابقت بازنمایی با متعلق» تعریف می‌کند (Suarez, 1965, 92: 4)، در حالی که دکارت آن را به «نقص در کارکرد حکایی تصور» نسبت می‌دهد. بنابراین، نسبت میان آن دو را باید نوعی اقتباس انتقادی و پیوندی تاریخی دانست، نه وام‌گیری مستقیم. او در تحلیل خود این تمایز را به روشنی نشان نمی‌دهد و همین امر موجب می‌شود تفسیر تاریخی او از حد دقت فلسفی لازم فاصله بگیرد.

با وجود این کاستی‌ها، کتاب وی در بازگرداندن مفهوم کذب مادی به مرکز ثقل مباحث دکارت موفق است. در برابر قرائت‌های ایستا که این مفهوم را فرعی می‌دانستند، وی نشان می‌دهد که بدون تحلیل کذب مادی، نمی‌توان ساختار خطا و حتی صدق را در نظام دکارت فهمید. به این معنا، سهم اصلی کتاب در احیای اهمیتی است که دکارت برای تصور و بازنمایی در مسیر رسیدن به یقین قائل است.

۲.۳ نقد صوری و ساختاری

از نظر ساختار و روش، اثر وی از انسجام خوبی برخوردار است. استفاده از منابع دست‌اول، ارجاع دقیق به آثار و مقایسه‌ی دیدگاه‌ها نشان از دقت علمی نویسنده دارد. با این حال، دو ایراد عمده در روش کار دیده می‌شود: الف) در تحلیل تاریخی، وی از تمایز میان بستر مدرسی و دکارتی غفلت می‌کند؛ در نتیجه، گاه مفاهیم مدرسی مانند «واقعیت صوری» و «واقعیت عینی»

را با معنای دکارتی‌شان خلط می‌کند. ب): وی به‌رغم ادعای تحلیل پویا از روش تحلیلی مدرن بهره نمی‌گیرد و در اغلب موارد صرفاً از نقل متون برای تبیین دیدگاه استفاده می‌کند. از نظر نگارشی، نثر کتاب روان و آموزشی است، اما در برخی فصول (به‌ویژه فصل سوم و پنجم) تکرار مفرط عبارات و ارجاعات، از شیوایی استدلال کاسته است. افزون بر این، فقدان بخش جمع‌بندی جامع در پایان کتاب موجب می‌شود که ساختار پژوهش تا حدی پراکنده به نظر آید. پیشنهاد این نقد آن است که اگر مؤلف قصد بازنویسی یا چاپ جدید داشته باشد، یک فصل نتیجه‌گیری تحلیلی به انتهای اثر بیافزاید تا پیوستگی استدلال‌ها تقویت شود.

۴. نتیجه‌گیری

کتاب سیسیلیا وی را می‌توان نقطه‌ی عطفی در پژوهش‌های دکارتی دانست، که مفهوم مغفول کذب مادی را به‌کانون توجه باز می‌گرداند. تفسیر پویا، هرچند از حیث تاریخی و هرمنوتیکی قابل دفاع است، با این حال، از نظر دقت فلسفی به بازنگری نیاز دارد. قوت اثر در تأکید بر تحول‌پذیری مفاهیم و پیوند میان معرفت و اخلاق، و ضعف آن در نادیده‌گرفتن مرزهای سطحی میان مباحث معرفت‌شناسی و الهیات است. در مجموع، می‌توان گفت که وی با این اثر، باب تازه‌ای را در مطالعه‌ی تطبیقی دکارت و سنت مدرسی گشوده است، اما تحلیل او از کذب مادی هنوز بیش از آن‌که یک نظریه‌ی تمام‌عیار باشد، طرحی الهام‌بخش برای بازاندیشی در مفهوم صدق و بازنمایی است.

کتاب‌نامه

- Alanen, L. (1994). "Sensory Ideas, Objective Reality and Material Falsity." In *Descartes* (ed. J. Cottingham), 229–250.
- De Rosa, R. (2008). "Material Falsity and Error in Descartes' Meditations (Review)." *Journal of the History of Philosophy*, 46(4).
- Descartes, R. (1964–1976). *Oeuvres de Descartes*, ed. C. Adam & P. Tannery. Paris: Vrin/CNRS.
- Descartes, R. (1984–1985). *The Philosophical Writings of Descartes*, vols. 1–2. Cambridge University Press.
- Guérout, M. (1953). *Descartes selon l'ordre des raisons*. Paris: Aubier.
- Hatfield, G. (2014). *Routledge Philosophy Guidebook to Descartes and the Meditations*. London and New York.

نقد و تحلیل کتاب **Material** ... (سید مصطفی شهرآیینی و ساجده فیروزبخت) ۱۶۳

Suárez, F. (1965) *Disputationes Metaphysicae*, Georg Olms: Hildesheim 1965 (2 Vols.)
(abbreviated as DM).

Secada, J. (2000). *Cartesian Metaphysics: The Late Scholastic Origins of Modern Philosophy*.
Cambridge University Press.